

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

การศึกษาองค์ประกอบของวรรณคดีไทยในแง่มุมต่าง ๆ เช่น รูปแบบ แก่นเรื่อง ลีลา รส และตัวละครบางประเภท ได้เคยมีผู้ศึกษามาแล้ว แต่การศึกษาเฉพาะตัวละครหญิงอย่างจริงจังในฐานะเป็นองค์ประกอบสำคัญส่วนหนึ่งอันจะขาดเสียมิได้ในการสร้างสรรค์วรรณคดีไทยยังไม่เคยมีผู้ใดได้ศึกษามาก่อน ผู้วิจัยพบว่าตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญในวรรณคดีไทยเกือบทุกประเภท ตัวละครหญิงอาจมีพฤติกรรมตามท้องเรื่อง หรืออาจมีเพียงบทบาทโดยไม่มีพฤติกรรมก็ได้ มีความสัมพันธ์ในการสร้างตัวละครหญิงในระหว่างวรรณคดี ๓ ประเภท คือ วรรณคดีคำสอนหญิง นิราศ และวรรณคดีนิทานและการแสดง ในวรรณคดีคำสอน ตัวละครหญิงเป็นภาพอุดมคติที่สะท้อนให้เห็นขนบทางจารีตและวัฒนธรรมไทย ตัวละครหญิงที่เป็นแบบอย่างทางอุดมคติมีอิทธิพลต่อการสร้างตัวละครหญิงในนิราศและในวรรณคดีนิทานและการแสดง ตัวละครหญิงในนิราศเป็นเนื้อหาที่สะท้อนผ่านบทพิลาปคร่ำครวญของกวี นางในนิราศจึงเป็นจินตภาพที่เกิดจากอารมณ์ แต่พลังเข้มข้นของอารมณ์กวีทำให้ตัวละครมีชีวิต และมีความสำคัญยิ่งยวดต่อแก่นของความเป็นนิราศ ความทุกข์อันเกิดจากการพลัดพรากเป็นสัจธรรมตามพุทธปรัชญาและยังเป็นอารมณ์ร่วมของมนุษย์ ดังนั้นวรรณคดีนิทานและการแสดงมักมีโครงเรื่องสะท้อนชีวิตของมนุษย์ที่ผจญกับความสับสนและความทุกข์ ความรักและการพลัดพรากจึงเป็นเนื้อหาของวรรณคดีไทยทั่วไป เราจึงพบว่ามีบทคร่ำครวญในลักษณะนิราศแทรกอยู่เสมอ การศึกษาตัวละครหญิงในวรรณคดีทั้งสามประเภทนี้จึงน่าจะทำให้เราเห็นความสัมพันธ์ของลักษณะและกลวิธีการสร้างตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยกว้างขวางชัดเจนยิ่งขึ้น

ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งของวรรณคดี ตัวละครหญิงมีบทบาทต่อโครงเรื่องและแก่นเรื่อง นางในนิราศมีความสำคัญต่อการเสนอแก่นเรื่องที่แสดงความทุกข์อันเนื่องมาจากความรักและการพลัดพราก ทานองเดียวกับตัวละครหญิงในวรรณคดีคำสอนเป็นตัวแบบที่ช่วย

บลูกฝัง เน้นย้ำ บทบาทหน้าที่ของชายหญิงในครรลองของสังคมวัฒนธรรมไทย วรรณคดีนิทานและการแสดงทกเรื่องมีตัวละครหญิงเพื่อทำบทเป็น "นางเอก" แต่ในวรรณคดีบางเรื่อง ตัวละครหญิงมีบทบาทเป็น "ตัวละครเอก" มิใช่เป็นเพียงนางเอกเท่านั้น ตัวละครหญิงในวรรณคดีนิทานและการแสดงที่สร้างความประทับใจแก่ผู้เสพรวมคดียังจะมีลักษณะเป็นตัวละครที่มองได้รอบด้าน มีพัฒนาการทางอารมณ์และความขัดแย้งในจิตใจ ตัวละครหญิงเหล่านั้นจึงสมจริง เป็นภาพสะท้อนของมนุษย์ และเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เรื่องราวในวรรณคดีเหล่านั้นมีความซับซ้อนและมีเอกภาพ ดังนั้น บทบาทที่หลากหลายของตัวละครหญิงในวรรณคดีประเภทต่าง ๆ ทำให้นำจะมีการศึกษาลักษณะ บทบาท และความสำคัญของตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยให้ลุ่มลึกและชัดเจนขึ้น

กวีไทยให้ความสำคัญต่อการสร้างสุนทรียรสแห่งวรรณคดีมาก ดังจะเห็นว่ากวีที่วรรณคดีไทยมักมีโครงเรื่อง และตัวละครคล้าย ๆ กัน ไม่เป็นอุปสรรคต่อความนิยมของผู้เสพรวมคดี ความสำเร็จอารมณ์ของผู้เสพรวมคดีจึงไม่ได้อยู่ที่การดำเนินเรื่องเท่านั้น แต่อยู่ที่ความวิจิตร อลังการของภาษา กวีสืบทอดขนบทางวรรณศิลป์และในขณะเดียวกันยังแสดงความเป็นปราชญ์ทางภาษาอีกด้วย ขนบของการเสพรวมคดีไทยมีความสัมพันธ์กับขนบทางวรรณศิลป์และคีตศิลป์ ดังนั้นความหลากหลายจึงนับว่าเป็นหัวใจสำคัญที่จะตรึงจิตใจผู้ฟังให้ติดตามเรื่องราวและมีอารมณ์คล้อยตามตัวละคร ความสนกสนานและความประทับใจเกิดจากกวีโวหารและลีลาหลากหลายอารมณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นธรรมชาติของความเป็นมนุษย์และรสนิยมทางวรรณศิลป์ของคนไทย หลวงธรรมภิมณฑ์ กล่าวว่าลีลาโวหารกวีมี ๔ แบบ คือ เสาวรจนี ใช้พรรณนาบทชมโฉม นารีปราโมทย์ ใช้พรรณนาบทเกี่ยวพาราสิพิโรธวาที ใช้พรรณนาบทโกรธ และสัลลาบังคพิไสย ใช้พรรณนาบทคร่ำครวญ ลีลาทั้ง ๔ แบบนี้เกี่ยวข้องกับตัวละครหญิงทั้งสิ้น และเป็นส่วนที่ทำให้เกิดสุนทรียรสสอดคล้องกับลักษณะของวรรณคดีในแนวรักไถกอันเป็นแนวนิยมของคนไทย ดังนั้น ตัวละครหญิงจึงมีความสำคัญในการสร้างรสวรรณคดี การศึกษาความสัมพันธ์ของตัวละครหญิงกับการสร้างสุนทรียรสในวรรณคดีไทย น่าจะทำให้เราเข้าใจการสืบทอดรสนิยมทางวรรณศิลป์ของคนไทย อันเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้วรรณคดีดำรงคงอยู่ และมีคุณค่าโดยไม่มีข้อจำกัดของกาลเวลาและยุคสมัย

หลังจากรับอิทธิพลตะวันตก สังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปมากทั้งระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี สภาพแวดล้อม ฯลฯ ความเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลกระทบต่อการ

สร้างตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยหลังสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์อย่างเห็นได้ชัดเจน ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ก่อนการรับอิทธิพลตะวันตก สังคมไทยมีรากฐานอุดมคติเรื่องผู้หญิงที่ ได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา คดีอันดี และสภาพชีวิตของคนไทยที่ร่วมกันหล่อหลอมตัวละครหญิงให้เป็นองค์ประกอบทางวรรณคดีที่สร้างความประทับใจผู้อ่าน การศึกษาวิเคราะห์ตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นก่อนการรับอิทธิพลตะวันตกในแง่มุมต่าง ๆ จึงทำให้เห็นการสืบทอดขนบและการปรับเปลี่ยนขนบการสร้างตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยในช่วงระยะเวลาอันอีกด้วย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งหมายจะทำให้ผู้ศึกษาวรรณคดีไทยมองเห็นความสำคัญของตัวละครหญิงที่มีต่อการสร้างวรรณคดี ในฐานะที่วรรณคดีเป็นงานศิลปะที่มีพันธกิจส่วนหนึ่งในการปลุกฝัง ชี้นำ และสื่อสารปรัชญา โลกทัศน์ของสังคม ตัวละครหญิงเป็นภาพสะท้อนของสังคมที่เป็นอยู่และเป็นภาพอุดมคติที่สังคมพึงปรารถนา และในฐานะที่วรรณคดีเป็นงานศิลปะที่เลียนแบบชีวิตจริง วรรณคดีแสดงความซับซ้อนของจิตใจและธรรมชาติมนุษย์ที่อาจอยู่เหนือขอบเขตของระเบียบสังคมผ่านลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของตัวละคร นอกจากนี้สุนทรียรสของวรรณคดีซึ่งเกิดจากตัวละครหญิงน่าจะทำให้เราตระหนักถึงสุนทรียะทางอารมณ์และคุณค่าเชิงวรรณศิลป์ของวรรณคดีไทยยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. ศึกษา ลักษณะ บทบาท และการสร้างตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
๒. ศึกษากลวิธีการสร้างตัวละครหญิง
๓. ศึกษาความสำคัญและความสัมพันธ์ของตัวละครหญิงที่มีต่อ โครงเรื่อง แก่นเรื่อง และการสร้างรสทางวรรณคดี

แนวเหตุผล ทฤษฎีสำคัญ หรือสมมุติฐาน

ตัวละครหญิง เป็นองค์ประกอบหนึ่งในวรรณคดีที่ผู้เขียนสร้างขึ้นโดยอาศัยโลกทัศน์ทางสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากระบบความเชื่อ และขนบวัฒนธรรม นอกจากนี้ ในฐานะที่

วรรณคดีเป็นงานศิลปะ ผู้แต่งใช้กลวิธีหลากหลายทางวรรณศิลป์เพื่อสร้างบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย และพฤติกรรมของตัวละครให้สมจริง ทำให้ตัวละครหญิงมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างโครงเรื่อง แก่นเรื่อง และการสร้างรสของวรรณคดีไทย

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยจะศึกษาตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยที่แต่งสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยจะศึกษาวรรณคดี ๓ ประเภท คือ

๑. วรรณคดีคำสอน เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ของผู้หญิงในอุดมคติ
๒. วรรณคดีนิราศ เพื่อศึกษาภาพของผู้หญิงในจินตนาการและประสบการณ์ของผู้เขียน
๓. วรรณคดีนิทานและการแสดง เพื่อศึกษาตัวละครหญิงที่ผู้เขียนสร้างจากอุดมคติ จินตนาการ และสะท้อนภาพของมนุษย์

ผู้วิจัยจะศึกษาวรรณคดีไทยที่มีประวัติ โดยชัดเจนแล้วว่าแต่งขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น และเป็นวรรณคดีที่ตีพิมพ์เผยแพร่แล้ว ถ้าเป็นวรรณคดีที่ยังไม่ได้ตีพิมพ์ แต่จำเป็นต้องนำมาศึกษาเพื่อให้ข้อมูลมีน้ำหนัก ผู้วิจัยจะศึกษาจากต้นฉบับตัวเขียนด้วย

วรรณคดีนิทานและการแสดงบางเรื่องมีตัวละครหญิงหลายตัว ผู้วิจัยจะเลือกศึกษาเป็นพิเศษเฉพาะตัวละครหญิงที่มีบทบาทสำคัญต่อโครงเรื่องและแก่นเรื่อง แต่ผู้วิจัยจะวิเคราะห์และอ้างอิงถึงตัวละครหญิงที่ไม่นำมาศึกษาเป็นพิเศษด้วยเพื่อให้เห็นภาพรวมของตัวละครหญิง ได้ชัดเจน

ขั้นตอนและวิธีดำเนินการวิจัย

๑. รวบรวมข้อมูลที่เป็นตัวบทวรรณคดีและข้อมูลเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประวัติวรรณคดี ความรู้เกี่ยวกับผู้แต่ง ขนบทางวรรณศิลป์ รสวรรณคดีไทยและสันสกฤต

เอกสารบางประเภท เช่น กฎหมายตราสามดวง จารึก จดหมายโต้ตอบ และเอกสารที่แสดงทัศนะเชิงวิจารณ์ ฯลฯ

๒. วิเคราะห์ เปรียบเทียบ และตีความข้อมูล
๓. สรุปลงและเขียนรายงานการวิจัยตามโครงร่างที่กำหนดไว้

ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย

๑. เข้าใจลักษณะ บทบาท และการสร้างตัวละครหญิงในวรรณคดีไทยสมัยอยุธยา และสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
๒. เห็นความสำคัญและความสัมพันธ์ของตัวละครหญิงต่อการสร้างสรรค์วรรณคดี และการสร้างรสนทางวรรณคดี
๓. เป็นแนวทางในการศึกษา เรื่องตัวละครในวรรณคดีไทยในแง่มุมอื่น ๆ

ข้อตกลงเกี่ยวกับตัวพิมพ์

ตัวคำหนา	หมายถึง	ชื่อหนังสือ, หัวข้อสำคัญ
<u>ตัวขีดเส้นใต้</u>	หมายถึง	คำ, ข้อความ ในตัวอย่างคำประพันธ์ เน้นโดยผู้วิจัย
ตัวเอน	หมายถึง	คำ, ข้อความ ในความบรรยาย เน้นโดยผู้วิจัย